

การผสมผสานป่าไม้ในระบบการทำฟาร์ม โครงการปลูกป่าฟื้นฟูชุมชนสำหรับหมู่บ้าน

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์¹

คำนำ

งานป่าไม้ หรืองานอื่น ๆ ที่ต่อเนื่องหรือเกี่ยวข้องกับงานป่าไม้ในงานที่วางอยู่บนพื้นฐานที่จะให้ป่าไม้ให้มวลบริการประชาชน รูปแบบและกิจกรรมทุกชนิดในงานป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนป่า ฯลฯ ส่วนแต่มีเป้าหมายสุดท้ายที่จะให้ผลของงานไปสู่ประชาชนทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบท ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ชุมชนในชนบท มีความต้องการบริโภคทรัพยากรป่าไม้ในด้านต่าง ๆ กัน เช่น แหล่งหาอาหาร ยารักษาโรค เป็นต้นที่รับน้ำเพื่อการเกษตร รวมถึงการใช้ที่ดินในเขตป่าเพื่อเกษตรกรรม การจัดการป่าไม้เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน จึงกล่าวได้ว่าเป็นการจัดการป่าไม้เพื่อชุมชน และเรียกป่าที่ได้รับการจัดการในลักษณะดังกล่าวว่า ป่าชุมชน จากลักษณะความแตกต่างในด้านชนิดและปริมาณความต้องการของชุมชนที่มีต่อป่าไม้ ตลอดจนความแตกต่างระหว่างโครงสร้างของชุมชนที่จะได้รับประโยชน์จากป่าไม้ ทำให้การจัดการป่าไม้เพื่อชุมชนมีลักษณะสลับซับซ้อน และแตกต่างไปจากการจัดการป่าไม้แบบดั้งเดิมที่ถือปฏิบัติกันมาในสถานการณ์บ้านเมืองปัจจุบันที่กำลังเผชิญปัญหาการขาดแคลนพลังงานในประเทศ และมีแนวโน้มที่จะขาดแคลนไม้พื้นในชนบทซึ่งมีส่วนผลักดันให้เกิดโครงการปลูกป่าฟื้นฟูหมู่บ้านขึ้น โครงการป่าฟื้นฟูชุมชนจึงเป็นเป้าหมายให้ป่าแห่งนี้บริการไม้พื้นแก่ชุมชน และหน่วยที่เล็กที่สุดของชุมชนที่เหมาะสมกับการ

¹ นักวิชาการป่าไม้ ฝ่ายสำรวจและวางแผน กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้

พัฒนา ก็คือหมู่บ้าน ที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นที่มาของคำว่า โครงการป่าไม้พื้นชุมชนสำหรับหมู่บ้าน

2. สภาวะทางสังคม-เศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ป่าไม้

จากรายงานผลการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจสังคมของราษฎรในเขตป่าไม้ของกรมป่าไม้ ในปี 2521 ครอบคลุมราษฎรเฉลี่ยมีสมาชิกอยู่ระหว่าง 5-7 คน ระดับการศึกษาอยู่ระหว่างประถมปีที่ 1-4 (หรือจบภาคบังคับ) ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักในการทำไร่ทำนา อาชีพรองคือ การรับจ้างทำงานนอกฟาร์ม มีฐานะค่อนข้างยากจน รายได้ส่วนใหญ่น้อยกว่า 10,000 บาท/ปี/ครอบครัว มีหนี้สินที่ไปกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินต่าง ๆ จากญาติพี่น้อง และพ่อค้ามาเพื่อจับจ่ายใช้สอย เพื่อลงทุนเพาะปลูกและบริโภค ในการกู้ยืมเงินส่วนใหญ่จะกู้ยืมจากพ่อค้าหรือคนที่ฐานะค่อนข้างดีในหมู่บ้านมากกว่าสถาบันการเงิน การถือครองที่ดินทำกินส่วนมากมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งได้มาโดยการบุกรุกถางป่า เพื่อทำไร่เลื่อนลอยหรือทำนาอย่างถาวร แต่ราษฎรยังคงมีความต้องการเพิ่มขนาดพื้นที่ทำกิน ทั้งนี้ เพราะปัจจัยพื้นฐานในการผลิตยังไม่เอื้ออำนวย เช่น ขาดเงินทุนหมุนเวียน ขาดแคลนแหล่งน้ำ ขาดเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสม ฯลฯ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้น เมื่อราษฎรได้รับความเดือดร้อนหรือมีปัญหาในด้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะไปขอคำปรึกษา และขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และในด้านเกี่ยวกับความร่วมมือ หรือการมีส่วนร่วมในการพัฒนา พบว่า การร่วมมือในลักษณะอาสาสมัครในการทำงานเพื่อส่วนรวมแทบจะไม่มีเลย ส่วนด้านที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐก็มีน้อยมาก

3. ความต้องการไม้พื้นในชุมชน

จากการสำรวจโดยกลุ่ม เอสแคป/เอฟ.เอ.โอ/ยูเอ็นคิพี เกี่ยวกับปริมาณความต้องการไม้พื้นทั่วประเทศโดยเฉลี่ย พบว่ามีความต้องการไม้พื้นประมาณ 0.505 ลูกบาศก์เมตร ต่อคน ต่อปี และรายงานผลการสำรวจในปี 2523 ของสำนักงานพลังงานแห่งชาติ ยังปรากฏว่า ประชากรในชนบทมีการใช้พลังงานสองรูปแบบ คือ พลังงานที่ไม่ต้องซื้อและหาได้เอง เช่น ฝืน ถ่าน แกลบ ฟางข้าว ชังข้าวโพค ถ่านมะพร้าว เป็นต้น ซึ่งจะใช้ในการหุงต้มมากกว่า 98 เปอร์เซ็นต์ และพลังงานที่ต้องจัดซื้อ เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง ไฟฟ้า เป็นต้น และได้ประมาณการใช้ไม้พื้นและถ่านคังนี้ คือ ฝืนประมาณ 13,700,000 ลูกบาศก์เมตร/ปีหรือ 0.41

ลูกบาศก์เมตร/คน/ปี และถ่านประมาณ 10,790,000 ลูกบาศก์เมตร/ปี หรือ 0.33 ลูกบาศก์-
เมตร/คน/ปี นอกจากนี้จากผลการสำรวจของกองอนุรักษ์หินน้ำ กรมป่าไม้ ในปี 2523 เช่นกัน
พบว่าชาวเขาเผ่าต่าง ๆ จะมีปริมาณการใช้ไม้พื้นเฉลี่ยต่อครอบครัวมากน้อยตามเผ่า คือ
กระเหรี่ยงใช้ 20.512 ลูกบาศก์เมตร/ครอบครัว/ปี อีโก้ใช้ 29.993 ลูกบาศก์เมตรต่อ
ครอบครัวต่อปี มูเซอใช้ 39.639 ลูกบาศก์เมตร/ครอบครัว/ปี ลีซอใช้ 42.175 ลูกบาศก์-
เมตร/ครอบครัว/ปี และเผ่าเข้าใช้พื้น 53.762 ลูกบาศก์เมตร/ครอบครัว/ปี ซึ่งปรากฏ
ความต้องการใช้ไม้พื้นเป็นเชื้อเพลิงของชาวเขาอยู่ในระดับสูงกว่าชาวชนบทพื้นราบเป็นอันมาก
อย่างไรก็ดี โดยที่ชาวชนบทเป็นผู้ซึ่งต้องการใช้ป่าเป็นแหล่งผลิตไม้สำหรับเป็นเชื้อเพลิงจาก
สภาพป่าที่หลงเหลืออยู่นับปัจจุบัน การทำให้ราษฎรได้เข้าใจในการอนุรักษ์ป่าไม้ จึงเป็น
เรื่องห่างไกลความเป็นจริง เพราะราษฎรเองต้องการไม้เพื่อการดำรงชีวิตในขั้นพื้นฐาน
ป่าพื้นชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญจะต้องผลักดันให้เกิดขึ้นในชุมชนชนบท

4. แนวความคิดและการดำเนินการเกี่ยวกับป่าพื้นชุมชนในประเทศไทย

ในช่วงระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ได้มีการเน้นบทบาทสร้างแนวความคิดทางการจัด
การป่าไม้เพื่อชุมชนในเขตชนบทกันอย่างกว้างขวาง โดยมีการจัดประชุมและสัมมนาเกี่ยวกับ
เรื่องนี้หลายครั้ง เช่น องค์การ เอฟ.เอ.โอ. ได้มีการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญว่าด้วยการป่าไม้
เพื่อการพัฒนาชุมชนในปี 2520 การประชุมที่เชียงใหม่ในปี 2522 การประชุมป่าไม้โลก ๗ ประเทศ
อินโดนีเซียในปี 2521 สำหรับสถาบันการศึกษาด้านป่าไม้ในประเทศ คือ คณะวนศาสตร์มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ ได้จัดให้มีการสัมมนาที่เกี่ยวกับการนี้เช่นกัน ในปี 2526 และในปี 2527 ส่วน
บทบาททางด้านรัฐบาลกล่าวได้ว่า ได้มีบทบาทมาช้านานแล้ว แต่มิได้เน้นหนักในการปฏิบัติเท่าใดนัก
เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวชุมชนไม่มีปัญหาด้านไม้พื้น คือ ในการประชุมคณะกรรมการจัดที่ดิน
แห่งชาติเดือนมีนาคม 2499 ได้กำหนดไว้ในรายละเอียดของโครงการจัดสรรที่ดินผืนใหญ่ของรัฐ
ให้กับเขตป่าไม้ไว้เพื่อให้ราษฎรมีไม้ใช้ และเพื่อรักษาความชุ่มชื้นของดิน คิดเป็นเนื้อที่ร้อยละ 20
ของพื้นที่จัดสรรทั้งหมด ซึ่งหลักเกณฑ์นี้ยังถือเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการจัดที่ดินในเขตป่าไม้ใน
ปัจจุบัน ในระยะต่อมาแนวความคิดและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับป่าชุมชนก็ได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อย
มา มีการจัดตั้งโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับทางด้านนี้หลายโครงการเช่น

1. โครงการป่าไม้หมู่บ้านสำหรับไม้ใช้สอยและไม้ฟืน เป็นส่วนหนึ่งของโครงการจัดหมู่บ้านหลวงพัฒนาชนบท คำเนินการโดยกรมป่าไม้โครงการจะใช้พื้นที่โดยเฉลี่ยประมาณ 1.5 ไร่/ครอบครัว โดยจัดพื้นที่จากป่าธรรมชาติหรือจัดพื้นที่ปลูกป่าฟื้นฟูชุมชนสำหรับหมู่บ้าน
2. โครงการปลูกป่าฟื้นฟูชุมชนสำหรับหมู่บ้านป่าไม้ เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพทางป่าไม้ของโครงการหมู่บ้านป่าไม้ กรมป่าไม้ เป็นผู้ดำเนินการโดยใช้พื้นที่ซึ่งกันไว้เป็นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านป่าไม้
3. โครงการปลูกป่าฟื้นฟูชุมชนสำหรับหมู่บ้าน เป็นส่วนหนึ่งของโครงการร่วมมือระหว่างประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกา ทางด้านการศึกษาและพัฒนาพลังงานทดแทน คำเนินการโดยกรมป่าไม้ โดยมีสำนักงานพลังงานแห่งชาติเป็นผู้ประสานงานโครงการเน้นทางการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ในการจัดทำโครงการปลูกป่าฟื้นฟูชุมชน สำหรับหมู่บ้านและส่งเสริมให้ราษฎรปลูกป่า สำหรับเป็นแหล่งไม้ฟืนและถ่าน
4. โครงการปลูกป่าชุมชนสำหรับหมู่บ้าน คำเนินการตามแนวนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยทางจังหวัดต่าง ๆ เป็นผู้ดำเนินการและกรมป่าไม้ให้การสนับสนุนกล้าไม้ เพื่อส่งเสริมให้ราษฎร ปลูกไม้โตเร็ว เพื่อเป็นไม้ใช้สอยทำฟืน และถ่าน รวมทั้งให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ประจำหมู่บ้าน วัด โรงเรียน เทศบาล หรือป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพเสื่อมโทรมใช้พื้นที่แห่งละ 30-50 ไร่
5. โครงการปลูกไม้ใช้สอยชุมชน คำเนินการตามแนวนโยบายการพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจนในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คำเนินงานโดยกรมป่าไม้ และกรมพัฒนาที่ดิน ในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน โรงเรียน วัด หรือที่อื่น ๆ เช่น ที่หัวไร่ปลายนา ริมแหล่งน้ำ ฯลฯ
6. โครงการปลูกป่าไม้ใช้สอยและไม้โตเร็ว คำเนินการตามแนวนโยบายการพัฒนาชนบทในเขตพื้นที่พัฒนาเพื่อความมั่นคงในหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง โดยราษฎรเป็นผู้ปลูก กรมป่าไม้ให้การสนับสนุนกล้าไม้ โดยปลูกหมู่บ้านละ 7-10 ไร่

7. โครงการปลูกไม้ยืนต้นแบบประชาอาสาประจำปี ดำเนินการโดยจังหวัดต่าง ๆ กรมป่าไม้ให้การสนับสนุนกล้าไม้ ปลูกในพื้นที่โรงเรียน วัด สองข้างถนน ที่สาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน ค่ายลูกเสือ สถานที่ราชการหรือบริเวณที่ดูแลรักษาให้สะดวก

8. โครงการปลูกป่าไม้พื้นและไม้ใช้สอยเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาป่าไม้ที่สูง ตามแบบพัฒนาเกษตรภาคเหนือตามโครงการเงินกู้จากธนาคารโลก ดำเนินการโดยกรมป่าไม้ สำหรับปลูกไม้พื้นและไม้ใช้สอยเพื่อชุมชนชาวไทยภูเขา โดยกันพื้นที่ส่วนหนึ่งในพื้นที่ใกล้เคียงหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ป่าพื้น ให้มีเนื้อที่สามารถผลิตไม้พื้นเพื่อสนองความต้องการของชาวเขาประมาณหนึ่งในสามของความต้องการทั้งหมด

9. โครงการปลูกป่าพื้นชุมชนสำหรับหมู่บ้าน เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาสตรีทางด้านป่าไม้ ตามความช่วยเหลือของเอสแคป ดำเนินการโดยกรมป่าไม้มีวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมสตรีในหมู่บ้านให้เข้าใจวิธีการปลูกป่าพื้นชุมชน การบำรุงรักษากล้าไม้และการปรับปรุงเตาหุงต้ม เพื่อลดการใช้ไม้พื้นในรูปของชุมชน และในพื้นที่กินตนเอง

10. โครงการปลูกป่าไม้ใช้สอย เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาชนบท ตามมาตรการการจัดลุ่มน้ำ เขตลุ่มน้ำทอง จังหวัดขอนแก่น โดยความช่วยเหลือของยู.เอ็น.ดีพี/เอฟ.เอ.ไอ.

11. โครงการทดลองและสาธิตการปลูกไม้ใช้สอย เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาป่าแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ตามความช่วยเหลือของ ยู.เนสค ดำเนินการโดยกรมป่าไม้

12. โครงการปลูกป่าไม้ใช้สอย เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาเกษตรป่าฝนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามความช่วยเหลือของยู.เนสค ดำเนินการโดยกรมป่าไม้

13. โครงการปลูกป่าไม้ใช้สอยบนที่ดอน เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรภาคเหนือ ตามโครงการเงินกู้ธนาคารโลก ดำเนินการโดยกรมพัฒนาที่ดิน เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้ไม้ใช้สอยตามความต้องการทางด้านเชื้อเพลิง และการก่อสร้างบ้านเรือน

14. โครงการปลูกป่าพื้นสำหรับหมู่บ้าน ดำเนินการโดยกรมป่าไม้ เพื่อผลิตไม้พื้นให้กับหมู่บ้านในบริเวณใกล้เคียงกับหน่วยปรับปรุงคันน้ำและหน่วยพัฒนาคันน้ำ

15. โครงการส่งเสริมป่าชุมชนสำหรับหมู่บ้าน ดำเนินการตามความช่วยเหลือของรัฐบาลประเทศญี่ปุ่น โดยมีมูลนิธิ Green Farth โดยจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นผู้ดำเนินการ

5. ระบบการทำฟาร์มกับป่าชุมชน

พื้นที่เป้าหมายของโครงการป่าชุมชนส่วนใหญ่ จะกำหนดพื้นที่เป้าหมายไว้ในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้าน ที่ดินวัด ที่โรงเรียน ริมแหล่งน้ำสองข้างถนน หรือที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพเสื่อมโทรม ซึ่งที่ดินทั้งหมด เป็นพื้นที่ของรัฐ แต่ในข้อเท็จจริงแล้ว เป็นพื้นที่ซึ่งมีผู้อ้างตัว เป็นเจ้าของ และครอบครองเข้าทำประโยชน์แล้วทั้งสิ้น การจัดวางโครงการภาคสนามในขั้นต้น เกี่ยวกับแนวทาง คัดเลือกพื้นที่ ซึ่งประสบกับปัญหา ไม่มีที่ปลอดจากการครอบครอง การแก้ปัญหาลักษณะนี้ต้องกระทำด้วยความนุ่มนวล โดยการพบกัน ครึ่งทาง และนำงานป่าชุมชนเข้าผสมผสานกับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ถือครองอยู่เดิม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งระบบการดำเนินการดังกล่าวนี้ จึงเข้าไปสู่ระบบเกษตรป่าไม้และระบบเกษตรป่าไม้ที่นำมาใช้ในโครงการปลูกป่าชุมชน จึงเป็นระบบการจัดการพื้นที่โดยมุ่งเป็นผลผลิตหลักในด้านป่าพื้น ส่วนผลผลิตรองเป็นเรื่องของการเกษตรกับการเลี้ยงสัตว์ แต่ความหนักเบาในกิจกรรมป่าไม้ หรือการเกษตรจะมีสัดส่วนมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับปัญหาความต้องการของราษฎรในพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณา

ทั้งที่กล่าวข้างต้นระบบการจัดการฟาร์มกับป่าชุมชน ดำเนินไปไม่ครบวงจรเป็นเพียงภาคการผลิต มุ่งแต่จะผลิตวัตถุดิบขึ้นมาเท่านั้น จึงมิได้วางรูปแบบในการจัดการผลผลิตระบบการตลาด และอื่น ๆ ซึ่งเป็นหัวใจในระบบการจัดการฟาร์มไว้ชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากประสบกับปัญหาหลายประการ และประการหนึ่งเป็นปัญหาด้านระเบียบ กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินสาธารณะประโยชน์ การใช้ประโยชน์ที่ดินเกี่ยวข้องกับกฎหมายที่ดิน เมื่อปลูกต้นไม้ในไม้ผลผลิตที่เกิดขึ้นต้องคำนึงไปตามระเบียบกฎหมายทางด้านป่าไม้ อย่างไรก็ตามก็ตีกฎหมายที่มีอยู่มิได้ล้ำสมัยไปมากนัก ยังคงมีความยืดหยุ่นพอสมควร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็มิได้ใช้ความพยายามที่จะปรับปรุงแก้ไขระเบียบและกฎหมาย เหล่านี้อยู่เสมอ ดูจากภายนอกอาจจะมองเห็นการเปลี่ยนแปลงระเบียบ กฎหมายเหล่านี้ไม่ทันกับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงของสังคม

แต่ในข้อเท็จจริง ชุมชน มีการเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวเร็วเกินไปจนระเบียบกฎหมายตามไม่ทัน แต่ปัญหาที่สำคัญยิ่งของการดำเนินงานป่าพื้นชุมชนไม่ครบวงจร เนื่องจากขาดแรงกระตุ้น แรงจูงใจที่มีประสิทธิภาพแก่ราษฎร ตัวอย่างเช่นในยุคของมันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย ฯลฯ มีแรงจูงใจในเรื่องราคาของผลผลิตสูง ตลาดไม้จำกัดเป็นศิวเร่งเข้าให้ราษฎรบุกป่าผ่าดงต่อความยากลำบากเข้าไปแล้วแล้วถางป่า เพื่อเพิ่มผลผลิตเหล่านี้ หิ้งที่คิดว่า เป็นการกระทำผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ายุคทองของป่าไม้คือ ป่าพื้นชุมชนจะเกิดขึ้นได้ ส่วนการดำเนินการจะเป็นไปจนครบวงจร ก็ต้องอาศัยเวลาช่วงหนึ่ง จึงมีแรงจูงใจที่มีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับยุคทองของพืชเศรษฐกิจเหล่านี้เช่นกัน ส่วนปัญหาทางด้านวิชาการนั้น นับเป็นปัญหาในเรื่องความไม่ชัดเจน ความไม่ละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลทางวิชาการ ก็เป็นปัญหาที่ไม่สำคัญนัก การใช้หลักวิชาการในการเลือกพันธุ์ไม้ปลูก การเร่งการเจริญเติบโตของต้นไม้ การเพิ่มผลผลิตของป่าไม้ ระบบการจัดการป่าไม้ที่เหมาะสมนั้น ในด้านข้อมูลทางวิชาการที่มีอยู่ในปัจจุบันอาจไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุผลสูงสุด แต่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาทางด้านวิชาการนี้จึงมิใช่เป็นปัญหาอุปสรรคที่เล็ดลอดกว่าแรงของนักวิชาการป่าไม้ แต่การนำหลักวิชาการป่าไม้ที่มีอยู่ในปัจจุบันไปปฏิบัติให้เกิดผล ตอบสนองความต้องการของชุมชนมิใช่เป็นเรื่องง่าย เพราะป่าไม้ประมาณ 120 ล้านไร่ ใ้มีราษฎรประมาณ 10 ล้านคนใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรและอยู่อาศัย (ซึ่งมีต้นไม้อยู่ปะปนกับคนประมาณ 10 ล้านคนแล้ว) ซึ่งมีโอกาสบรรลุผลสำเร็จลงได้โดยการใช้เงินทองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น ผลสำเร็จส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นได้โดยราษฎรเป็นผู้ดำเนินการเองโดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ให้คำแนะนำและที่ปรึกษา ดังนั้นโครงการทางด้านป่าพื้นชุมชนหมู่บ้านที่เกิดขึ้นในท้องที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศดังกล่าวข้างต้นนั้น ซึ่งนอกจากจะเป็นโครงการเพื่อศึกษาแก้ปัญหา เฉพาะที่เฉพาะแห่งแล้วยังเปรียบเสมือนเป็นโรงเรียนให้การศึกษา ทั้งในรูปแบบ และนอกรูปแบบแก่ประชาชนให้มีความรู้ ความพร้อมที่จะพัฒนาป่าไม้เพื่อสนองความต้องการของชุมชนในอนาคตต่อไป

6. กรณีศึกษาตัวอย่างโดยสรุปของโครงการปลูกป่าพื้นชุมชนสำหรับหมู่บ้านโครงการปลูกป่าพื้นชุมชนสำหรับหมู่บ้าน

1. เป็นส่วนหนึ่งของโครงการร่วมมือระหว่างประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกาทางด้านการศึกษาและพัฒนาพลังงานทดแทน
2. หน่วยงานรับผิดชอบ กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้ โดยสำนักงานป่าไม้จังหวัด เป็นหน่วยปฏิบัติงาน โดยมีสำนักงานการพลังงานแห่งชาติ เป็นหน่วยประสานงาน
3. ระยะเวลาดำเนินการ เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ.2524 สิ้นสุดในปี 2527
4. พื้นที่ดำเนินการ เขตภาคอีสานตอนใต้ 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ สุรินทร์ และจังหวัดยโสธร
5. วัตถุประสงค์และเป้าหมายดำเนินการ โครงการได้ปลูกป่าฟื้นฟูชุมชนจำนวน 6,000 ไร่ มีวัตถุประสงค์ในการสาธิตและศึกษาให้ทราบถึงเทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ในการปลูกป่าฟื้นฟูเพื่อเป็นแนวทางในการผลิตไม้พื้นสำหรับหมู่บ้านในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกำหนดให้มีการศึกษาแบ่งแยกเป็นแต่ละลักษณะคือศึกษาทางด้านการปลูกป่าฟื้นคืนไม้ ด้านเศรษฐศาสตร์ การใช้ประโยชน์ที่ดินด้านสังคมและด้านการใช้ประโยชน์
6. ผลการศึกษาโดยสรุป

การศึกษาระยะแรกทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดย ดร.สถิตย์ วัชรภักดิ์ ณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รายงานโดยสรุปไว้ว่า ที่ดินที่สามารถเลือกเป็นสถานที่ปลูกป่าฟื้นฟูในระยะแรกนี้ ควรเป็นพื้นที่ไม่มีปัญหาเรื่องสิทธิครอบครองและปัญหาทางกฎหมายในการจัดพื้นที่ในสวนป่าปลูก โดยการเลือกที่เป็นสาธารณประโยชน์ของแผ่นดินที่คืนป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพเสื่อมโทรม ที่ดินศาสนสมบัติ ที่ดินของสถาบันการศึกษา ที่ดินจัดสรรกันไว้เป็นส่วนกลางตามโครงการจัดที่ดินของรัฐ ที่ดินที่ผ่านการทำเหมืองแร่ ที่ในความครอบครองของหน่วยราชการต่าง ๆ และที่ดินเอกชน โดยมีมาตรการการเลือกพื้นที่คือที่ไม่สมควรนำมาปลูกป่าฟื้นฟูชุมชนคือ ไม่ควรเลือกพื้นที่เขาสูงเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธารบริเวณที่มีสภาพป่าสมบูรณ์หรือสภาพป่าที่คืนไม่มีการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ บริเวณที่เหมาะสมแก่การเกษตรถาวร ความ

ลาดชันไม่เกิน 35 เปอร์เซ็นต์ สำหรับพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกป่าฟื้นฟูชุมชนควรเป็นพื้นที่
อยู่ใกล้ชุมชน เส้นทางคมนาคมสะดวกง่ายในการดูแลรักษาและจัดการ

การศึกษาวเคราะห์ทางค้ำงคัมศาสตร์ โดย คร.ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศึกษาหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับโครงการนี้ทั้งหมด
จำนวน 18 หมู่บ้าน รวมประชาชน 2,066 ครอบครัว รวม 12,421 คน ปรากฏผลการ
ศึกษาจากกลุ่มตัวแทนราษฎร ด้านการศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมูลฐาน พออ่านออก
เขียนได้ หันคคคือโครงการคือส่วนใหญ่มีหันคคคือโครงการ หันคคคือไม่หรือไม่ชอบมี
น้อยมากหรือแทบไม่เลย สัจใจในการยอมรับ โครงการปลูกป่าฟื้นฟูชุมชนจะอยู่ในค้ำ
สภาพการณ์ที่จะให้ประชาชนจะค้ำไม่เฝ้าถานใช้ใบครอบครัว และการที่จะค้ำไม่ชายเป็น
รายโคให้แก่หมู่บ้านและค้ำบตมากกว่าสัจใจทางค้ำอื่น

การศึกษาวเคราะห์ทางค้ำงค้ำการปลูกและบำรุงรักษาป่าฟื้นฟูชุมชน โดย คร.
บุญวงศ์ ไทยอุคส์ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สรุปไว้ว่าโครงการปลูกป่า
ฟื้นฟูชุมชนสำหรับหมู่บ้าน ซึ่งค้ำเนินการบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ โคปลูกไม้ยูคาลิปตัส ค้ำมาลค-
เลนอัส ระยะปลูก 2 x 2 เมตร พบว่าไม้โคเร็วชนิดอื่นเจริญเติบโตโคไม่ค้ำทำไม้ยูคาลิปตัส
ค้ำมาลคเลนอัส และไม้ชนิดนี้ยังมีเรือนยอดเล็ก สามารถปลูกพืชเป็นพืชแทรกโค มีความสามารถ
ในการแตกหน่อสูง สามารถใช้วิธีการค้ำพัน ระบบค้ำให้แตกหน่อโค ช่วยให้ไม้ค้ำงปลูกค้ำไม้ใหม่
ใน 3-4 รอบค้ำพันค้ำไป อย่างไรก็ตามการปลูกค้ำไม้ในค้ำดินเลว เช่นนี้ จำเป็นค้ำงดูแลและ
รักษาค้ำพอสมควรโดยเฉพาะการป้องกันไฟป่า และมีการใส่ปุ๋ยเป็นครั้งคราว ปุ๋ยที่ใส่ควรเป็น
ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยคอกสลับกับปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ในค้ำตอนต้นฤดูภาคเจริญเติบโต การใส่ปุ๋ยในค้ำตอนปลาย
ฤดูภาคเจริญเติบโต อาจทำให้ค้ำไม้ยอดค้ำใหม่และค้ำงค้ำยในค้ำที่สุด

การศึกษาวเคราะห์ทางค้ำงค้ำเศรษฐกิจและการใช้ประโยชน์จากป่าฟื้นฟูชุมชน โดย
คร.วุฒิพล หัวเมืองแก้ว คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทำการศึกษาวิจัยเชิง
สำรวจ โดยใช้แบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือน ในโครงการ 4 จังหวัด (มหาสารค้ำ
ร้อยเอ็ด ยโสธร และศรีสะเกษ) สรุปได้ว่าราษฎรในโครงการมีรายโคน้อย และรายโคส่วน
ใหญ่มาจากอาชีพทางการเกษตร โดยปลูกข้าวเป็นหลัก รายโคไม้ค้ำงค้ำงการลงทุน ราษฎรประคอง

เลี้ยงครอบครัวอยู่ได้เพราะแรงงานที่ใช้ในการผลิตข้าวแทบทั้งสิ้น อาชีพรองส่วนใหญ่เป็นอาชีพรับจ้าง ค้าขายและหัตถกรรม และมีอาชีพในการเก็บหาของป่าเฉพาะในจังหวัดมหาสารคาม ประมาณร้อยละสิบห้าของครัวเรือน ราษฎรมีปัญหาขาดแคลนไม้ฟันและต้องซื้อไม้ฟันมาใช้แนวทางในการแก้ปัญหาการขาดแคลนไม้ฟัน ตามโครงการปลูกป่าฟื้นฟูชุมชนในพื้นที่สาธารณะนี้ ไม่สามารถจะผลิตไม้ฟันได้เพียงพอกับความต้องการของราษฎร ชั้นต่อไปจึงควรขยายตัวออกไปในรูปของป่าฟันเอกชน เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง

สรุป

การผสมผสานป่าไม้ในระบบทำฟาร์มในรูปแบบของโครงการปลูกป่าฟื้นฟูชุมชนสำหรับหมู่บ้าน มีพื้นฐานจากการผสมผสานความต้องการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ทั้งต้นไม้ที่ใช้ในป่าเพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน และใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรโดยใช้หลักการที่เรียกชื่อว่า การเกษตรป่าไม้ในการจัดการกับพื้นที่เพื่อมุ่งผลผลิตในด้านไม้ฟันและการหุงต้มในครัวเรือน และผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการบริโภคและเป็นรายได้ส่งเสริมโดยมุ่งหวังที่จะสร้างกลุ่มราษฎรให้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางด้านป่าไม้เพื่อชุมชนของตนเอง